

8 hrsz., mintegy 3 ha területen a megelőző feltárás és az építkezés földmunkái során 21 régészeti objektumot tártunk fel. Ezek nagy része különféle méretű és rendeltetésű gödör volt. A 7. sz. objektum mintegy 10 m átmérőjű, 2 m mély és nagyjából kör alakú volt, közepén egy tűzhellyel. Leletei közül kiemelendő egy bronz varrótű, bronz karperec töredékei, bronzpánt darabja, agyagból formált kocsikerék és egy nagyméretű, felső részén átfúrt agyaggúla, úgynevezett tűzikutya. A 10. objektum egy gyermek csontvázas sírja volt. A rossz megtartású csontváz a jobb oldalán fekkent, kissé zsugorított helyzetben, lábánál egy kisméretű bronztör fektet, melyet a humuszosítás közben a gép összetört.

A 16. objektumból egy díszített felületű, bronz pántgyűrű, a 11. objektumból bronztárgy és pánt darabjai kerültek elő. Több objektumból került elő orsó-gomb, kész és félkész, edény oldalából faragott orsókorong. Előkerült még egy állati bordából készült, félkész csonteszköz is, melyet csak az egyik végén vágtak le, de a kész eszközökön lévő rovátkák még nem kerültek rá. (Hasonló, kész eszközök lelőhelyünkről már nagy számban kerültek elő, lásd az eddigi ásatási jelentéseket: Régészeti kutatások Magyarországon 1998, 1999, 2000.)

A lelőhely középső részén, a 3301/21 hrsz. területen 2003 decemberében az itt építendő két épület mintegy 3000 m²-es területén megtörtént a durva humuszosítás. A két épület helyén 21 különféle alakú és méretű objektum folytja jelentkezett. Az épületekhez tartozó parkolók, utak stb. területét 2004 tavaszán fogják lehumuszosítani. Ugyanekkor fogjuk feltárni a már előkerült objektumokat is.

A lelőhely kora: késő bronzkor–kora vaskor.

MARÓTI ÉVA

397. Újfehértó határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza

Nagy-tanya: 2003. április 29-én helyszíni szemle során a micskei templomtól visszafelé Újfehértó irányában folytattuk az utat, azaz Ny felé. A Fehértói-szivárgó után balról található a Nagy-tanya az út D-i oldalán, ahol egy kurgánt vettünk észre. Ez az előző kurgántól kb. 2 km-nyire lehet. Nem sokkal kisebb az előzőnél. Talaja fekete, a környezetétől eltérő. Akárcsak az, ez is körben viszonylag meredek falú. Kétségtelen, hogy ez is kurgán. Mindkettőt szántják.

Ezen a halmon és közvetlen környékén kevés késő bronzkori (Gáva) cserepet találtunk.

Tilalmas: A 2001-ben bejelentett lelőhely (adattár 2001.6. és 2001.129.) nem messze fekszik a micskei templomtól. A lelőhely az Érpataki-főfolyás megtörésénél húzódó É-D-i magaslat, a Tilalmas legdélibb sarka. Ennek fele volt most szántva, a másik fele parlag lehet, melyet fölégettek. A szántásban helyenként látszott az objektumok folytja, tehát erősen kiszántották. Gyakorla-

tilag a magaslatnak csak a legészakibb sarkán nem találtunk leletet, egyébként nagy mennyiségű szarmata cserep gyűjthető.

ISTVÁNOVITS ESZTER

398. Üllő, 5. számú lelőhely

(Pest megye) B, Sza, N

Az M0 autópálya Pest megyei szakaszának építését megelőző régészeti feltárás során az M5 autópálya és az M0-4 főút csomópontja közti szakaszon, valamint a 4. sz. főút – Vecsést és Üllőt elkerülő – nyomvonalán dolgoztak 2003. március és november között a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársai. Geodéta Szánthó Dániel, térinformatikus Zoltán S. Péter vezetésével Progli Szabolcs és Tóth Károly. A teljes feltárás koordinátora Tari Edit.

A leendő M0 autópálya és 4. sz. főút csomópontjának 2001-ben megkezdett feltárását folytattuk és 2003 augusztusában végleg befejeztük. A háromévi 16 munkahónap alatt mindösszesen (a gázkiváltások területével együtt) közel 360 000 m²-t kutattunk át és tártunk fel. Az idén lehumuszosított és feltárt terület 43 675 m², a feltárt objektumok száma 3211. A lelőhelyen a tavalyi objektumokkal együtt az autópálya nyomvonalán és a gázkiváltások területén együttesen 7836-ra emelkedett a feltárt objektumok száma.

A *korai és késő szarmata–hun kori* fazekastelepen talált fazekaskemencék száma 49-re nőtt. A legjellemzőbb az altalajba belevájt tüzelőtérrel, az így kialakított vastag, szürkére átégett rostélyal ellátott típus, amelyhez 1-2, sőt egy esetben 4 (!) munkagödör kapcsolódik. A kemencék igen nagy területen szétszóródva, de általában „bokrokban” kerültek elő, 3-6-8 egymás mellett. Igen érdekes volt az a feltárt „bokor”, ahol nemcsak az edényégető kemencék, hanem a melljük épített, tüzeléssel kapcsolatos kézműves tevékenység egyéb nyomai is előkerültek: sütőkemencék (amelyeket sokszor egy gödörből fűtöttek az edényégetőkkel), füstölő (?) vagy aszaló (?) gödrök, több átégett falú tárológödör, valamint két „nyers” edényégető kemence, amelyek még az első égetés előtt összeomlottak. A sütőkemencékhez sokszor kapcsolódott egy-egy kisebb építmény („sütőház”?) is. A tűzhelyek száma 59.

A nagyszámú, sokszor igen széles, többosztatú árok, illetve árokrendszer, amely a települést behálózta, részben egy-egy telek elkerítését, részben pedig a víz elvezetését oldotta meg. 215 árkot találtunk az idén (ezzel összesen 350-et). Vannak négyszögletes formába rendeződő, de nyílegyenes, több száz méter hosszan végigfutó árokformák is. Némelyik funkciója egyelőre ismeretlen.

A feltárt építmények nagy része úgynevezett félig földbe mélyített ház. Az idén 50 házat tártunk fel, ezzel a házak összmennyisége 125-re nőtt. A telep egy részén két sorba rendeződve álltak a házak, máshol magányosan vagy különösebb rendszer nélkül kerültek elő.

A településhez tartozó temetőben és szórványosan elhelyezkedve összesen 111 sírt tártunk fel. A három sírcsoportra jellemző, hogy kisszámú (kb. 12–20 síros), valószínűleg családi temetőkről van szó. A sírokat minden esetben D–É tengelyben tájolták. A kiemelkedőbb – szinte minden esetben kirabolt – sírokat árok kerítette, s eredetileg valószínűleg halom fedte. A római érmekkel és mázas edényekkel datált temetőrészlet a 4. századra helyezhető, így az itt elhantoltakban a fazekastelepülés egykori lakóit sejtethetjük. Az egyik körárokba utólag, a hun korban ástak be egy női sírt. A torzított koponyájú halottat poliéderes fülbevalóval, számos gyönggyel, öv- és cipőcsatokkal, úgynevezett nomád tükörrel temették el.

A lelőhely déli részén, ahol tavaly a makói öntőmintákat találtuk, 17 kora bronzkori gödör került elő, ez a tavaly feltárt teleprészlet folytatása. Az egyik gödörből újabb öntőtégely-töredék került elő öntősalakkal együtt.

Leletanyag: a fazekasműhelyek jellegzetes terméke az úgynevezett szemcsés anyagú, szürke, korongolt fazék, amely az üllői kerámiaműhely vezető típusa, a késő szarmata korra jellemző leletanyag túlnyomó részét jelenti. Előfordulnak más edények is: korsók, tálak, fedők, szűrő, kisebb edénykék. Az azonban nyilvánvaló, hogy az üllői szarmata fazekasok szinte ipari méretekben a hőálló főzőfazekak előállításával foglalkoztak. A teleprészlet fémtárgyai: bronz-, ezüst- és vasfibulák, bronz karperecek, bronztű, kések, vascsatok, vaszabla stb. Az előkerült eszközök között előfordult több csontkorcsolya, nagyszámú fenőkő, csiszolókö, őrlőkő, az edény oldalából kifaragott játék(?), és egyéb állatcsontból készült eszközök. Számos orsókarika, orsógomb és egy grafitbevonatos, díszített kvád orsógomb is előkerült. Több gödörből kerültek elő 3. és 4. századi római dénárok. Néhány gödörben embercsontok is voltak.

Munkatársak: Antoni Judit, Gulyás Gyöngyi, Huszár Edit régészek, Gergely Balázs, Jakab Attila, Mérai Dóra, Nagy Nándor (ELTE), Kiss Attila, Zsoldos Attila (JATE), Balogh András (JPTE) régészhallgatók, Jakucs János (Képzőművészeti Egyetem), Borsos Hedvig, Farkas Ildikó, Horváthné Farkas Ildikó, Hostyinszky Attila (PMMI), Pintér Erzsébet (Bp.), Herczeg Zsuzsanna (Szentendre) restaurátorok, Szánthó Dániel geodéta, Bocz Péter, Dinnyés Dóra, Káplár Ildikó, Ligeti Gábor, Márkus Balázs, Nyikus Krisztián, Progli Szabolcs, Semperger Zoltán, Szászvári Linda, Szöllősi Géza, Szrnka Attila régésztechnikusok.

KULCSÁR VALÉRIA – NAGY ANDREA – PATAY RÓBERT – RÁCZ TIBOR

399. Üllő, 9. számú lelőhely (Pest megye) Sza, N, Ge

A lelőhelyen, amelynek feltárását 2002-ben Patay Róbert kezdte meg, 2003. június 23-án indítottuk meg a mun-

kát. 18 házat, 5 árkot, 8 házhoz nem kapcsolható cölöplyukat, 655 gödröt, 4 gödörbokrot, 2 kutat, 2 edényégető kemencét, 1 füstölőt, 4 sírt találtunk a 4 hónap alatt. Összesen – a Patay R. által feltártakkal együtt – 855 objektum került elő.

A lelőhely kb. 80 százaléka az Üllő 5. lelőhelyen talált *késő szarmata* telep szerves részének tekinthető. Erre utal az objektumok jellege, a két edényégető kemence, valamint a megegyező leletanyag, melynek túlnyomó részét a szemcsés kerámia, ezen belül is a fazéktöredékek jelentik. Az edényégető kemencék az Üllő 5. lelőhelyen megismert jellegzetességeket mutatták, mindkettő épített rostélyú. A 9. lelőhelyen feltárt teleprészlet jellegzetessége, hogy viszonylag sok ház került elő, általában egy-egy folton koncentrálnak – sorokba rendeződve? – több is: 5–6. Két egymással, szomszédos házba egy-egy K–Ny-i tájolású sírt ástak be. Mellékletük nem volt, illetve annyira jellegtelenek (néhány szem gyöngy), hogy közelebbi korhatározás nem lehetséges. Ugyancsak ezeknek a házaknak a betöltésében és környékén fémmegmunkálás nyomai kerültek elő: több vassalak és reve, továbbá számos kerámiasalak, amelynek sűrű jelenléte az egész teleprészletet jellemzi.

A lelőhely K-i részén sikerült megfognunk a telep végét, talán egy vízjárás határolta (ma mesterséges csatorna). A lelőhely K-i része egyben a telep legkésőbbi periódusának is tűnik: az itteni objektumokat a szürke, jól iszapolt szarmata kerámia mellett kézzel formált vagy kézi korongolt *népvándorlás kori* és néhány kimondottan *germán* jellegű edénytöredék jellemzi. Ezen a részen feltűnően sok őrlőkő került elő (épen, töredékesen és nyersanyag formájában). Ugyanennek a teleprészletnek két, még betöltetlen illetve félig betöltődött objektumába egy-egy 5. századi, É–D-i tájolású sírt ástak bele. Az egyik nyúzott lovas férfitemetkezés, a másik rabolt női sír, amelyet két vésett díszű lemezes bronzfibula és egy madárfejű cipőcsat keltez.

Munkatárs: Bocz Péter, Jakab Attila, Mérai Dóra, Nagy Nándor régészhallgatók (ELTE), Semperger Zoltán régésztechnikus.

KULCSÁR VALÉRIA

400. Üllő, 19. számú lelőhely

(Pest megye) Ő

Egyhetes próbaátást végeztünk a lelőhely azon részén, amelyet érint a 4. sz. főút – Vecsést és Üllőt elkerülő – nyomvonalához tartozó gázvezeték áthelyezése. Ennek során egy 490 m hosszú, 15 m széles területet hálózunk be 2 m széles, 30–60 cm mély kutatóárokkal. Összesen 3 régészeti objektum került elő, amelyek közül egynek (gödör) a régészeti korhoz tartozása – leletanyag hiányában – kétséges. A másik két objektum (árkok) az előkerült kerámia alapján őskori.

KULCSÁR VALÉRIA